

Molekulová fyzika zkoumá vlastnosti látek na základě jejich vnitřní struktury, pohybu a vzájemného působení částic, ze kterých se látky skládají.

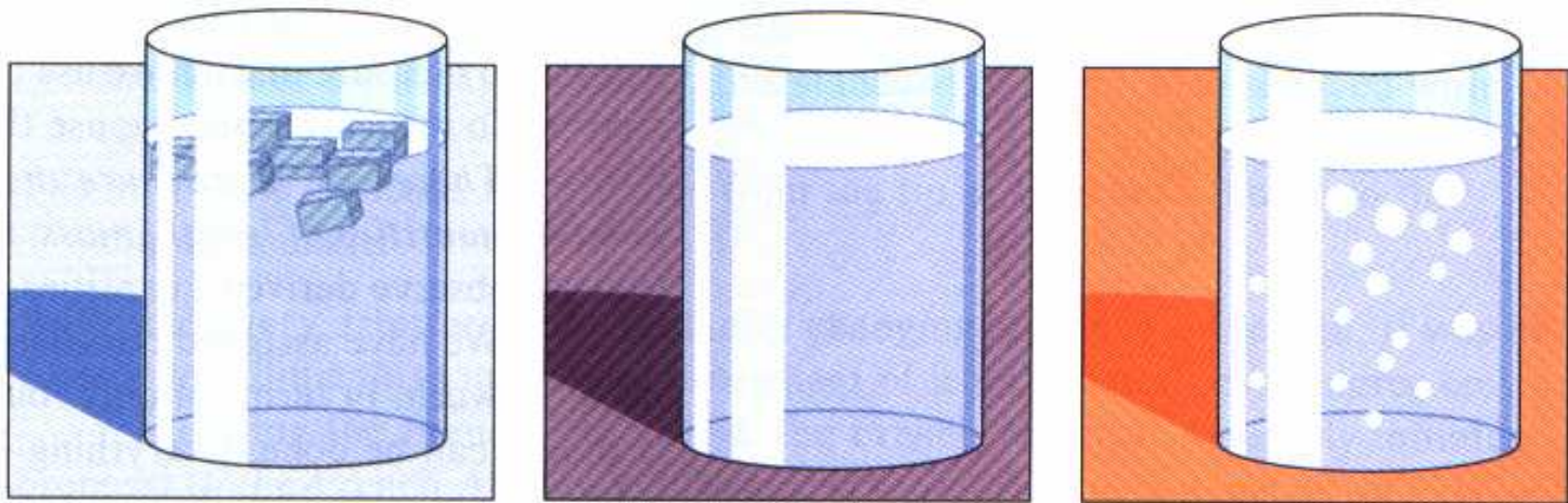
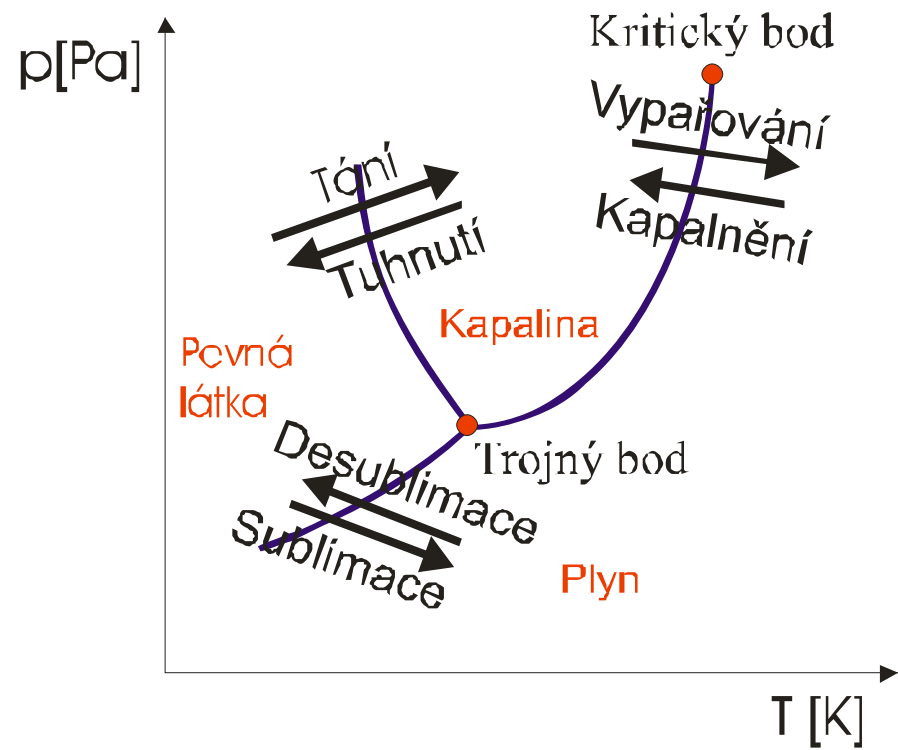
Termodynamika se zabývá zákony přeměny různých forem energie na energii vnitřní a naopak a důsledky, které z těchto přeměn vyplývají.

Základem molekulové fyziky je **kinetická teorie látek**. Vychází ze tří pouček:

- *Látka kteréhokoli skupenství se skládá z částic (atomů, molekul nebo iontů).*
- *Atomy, molekuly i ionty se neustále chaoticky (neuspořádaně) pohybují. Tento druh pohybu se nazývá **tepelný pohyb**.*
- *Částice libovolné látky na sebe vzájemně působí přitažlivými a odpuzivými silami, které závisí na vzdálenosti mezi částicemi.*

Potenciální energie částic. Pro rovnovážnou polohu částic se tato energie nazývá **vazebná energie**. Uvažujeme-li střední kinetickou energii jedné částice E_k a E_0 vazebnou energii dvou částic, potom porovnáním těchto energií je možno rozlišit tři skupenství látek:

plyn	$E_k \gg E_0$
pevná látka	$E_k < E_0$
kapalina	$E_k \approx E_0$

Změny skupenství vody

VNITŘNÍ ENERGIE, TEPLLO, TEPLOTA

Celkovou energii soustavy E tvoří **celková mechanická energie soustavy** E' , která je dána součtem kinetické energie E_k a potenciální energie E_p a vnitřní energie U .

Vnitřní energie tělesa (soustavy) U

$$E' = E_k + E_o \qquad U = U_k + U_p$$
$$E = E' + U$$

vnitřní energie soustavy U_1 na počátku děje a na konci děje U_2 ,
změna vnitřní energie ΔU

$$\Delta U = U_2 - U_1$$

Je-li $\Delta U > 0$ dochází k přírůstku vnitřní energie, pro $\Delta U < 0$ dojde k úbytku vnitřní energie.

Změna vnitřní energie konáním práce (např. při působení vnější tlakové síly na píst, při drcení a mletí těles, obrábění kovů atd.)

Změna vnitřní energie tepelnou výměnou (ohřívání pokrmů na vařiči, ochlazování potravin, tání kostek ledu v kapalinách, tavení kovů apod.)

Teplo Q , jehož hlavní jednotkou je **joule** [J]

První termodynamický zákon změna vnitřní energie soustavy ΔU je rovna součtu práce W vykonané okolními tělesy působícími na soustavu a tepla Q odevzdaného okolními tělesy soustavě

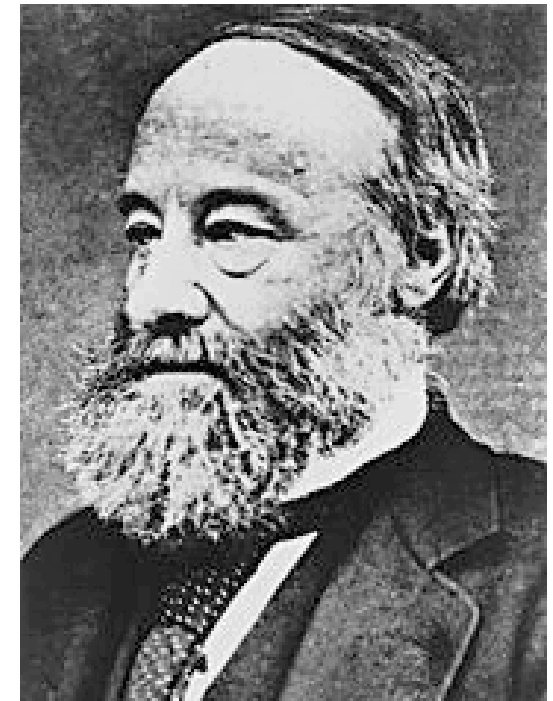
$$\Delta U = W + Q$$

Teplo dodané soustavě je rovno součtu změny vnitřní energie soustavy a práce, kterou soustava vykonala.

adiabatický děj, kdy neprobíhá tepelná výměna mezi plynem a okolím je $Q = 0$,

takže z prvního termodynamického zákona vyplývá

$$\Delta U = W$$

Základní bod **termodynamické teplotní stupnice** -trojný bod vody (rovnovážný stav soustavy led-voda-sytá pára)

$$T = 273,16 \text{ K (Kelvin)}$$

Celsiova teplota t se v současné době definuje pomocí termodynamické teploty T definičním vztahem

$$t = (T - 273,15) \text{ } ^\circ\text{C}$$

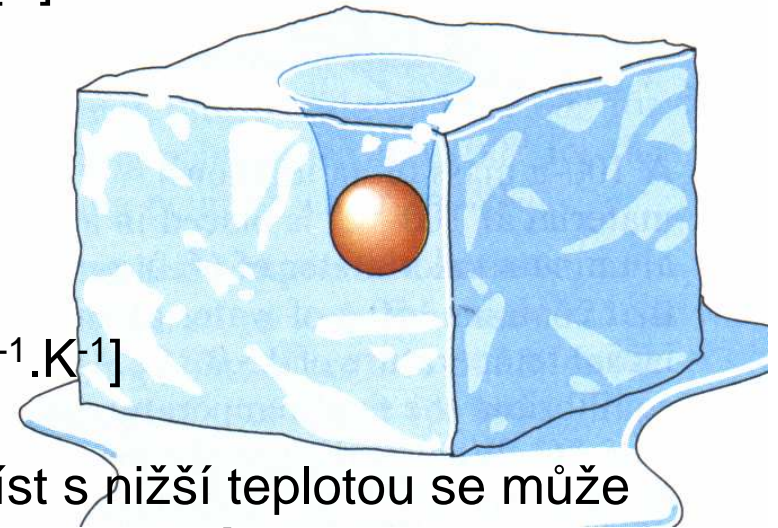
kde T je číselná hodnota termodynamické teploty [K]

Tepelná kapacita (tělesa, soustavy)

$$C = \frac{Q}{\Delta T} \text{ [J.K}^{-1}\text{]}$$

měrnou tepelnou kapacitu (látky)

$$c = \frac{Q}{m.\Delta T} \text{ [J.kg}^{-1}\text{.K}^{-1}\text{]}$$

Přenos vnitřní energie z míst s vyšší teplotou do míst s nižší teplotou se může uskutečnit **vedením tepla, tepelným zářením nebo prouděním**

$$\Phi = \frac{Q}{\tau} \text{ [W]} \quad \text{se nazývá } \textbf{tepelný tok}$$

STRUKTURA A VLASTNOSTI PLYNU

střední kinetická energie, která je přímo úměrná termodynamické teplotě

$$E_k = \frac{3}{2} kT \quad [\text{J}], \text{ kde } k = 1,38 \cdot 10^{-23} \text{ J.K}^{-1} \text{ je Boltzmannova konstanta.}$$

Stavové veličiny: **termodynamická teplota** T , **tlak** p , **objem** V , počet molekul N , **hmotnost** plynu m nebo **látkové množství** n .

Vztah mezi těmito veličinami vyjadřuje **stavová rovnice**.

Pro ideální plyn

$$\frac{pV}{T} = \text{konst.}$$

Stavová rovnice platná pro libovolné množství plynu

$$pV = \frac{m}{M_m} R_m T,$$

R_m - molární plynová konstanta, která je pro všechny plyny stejná.

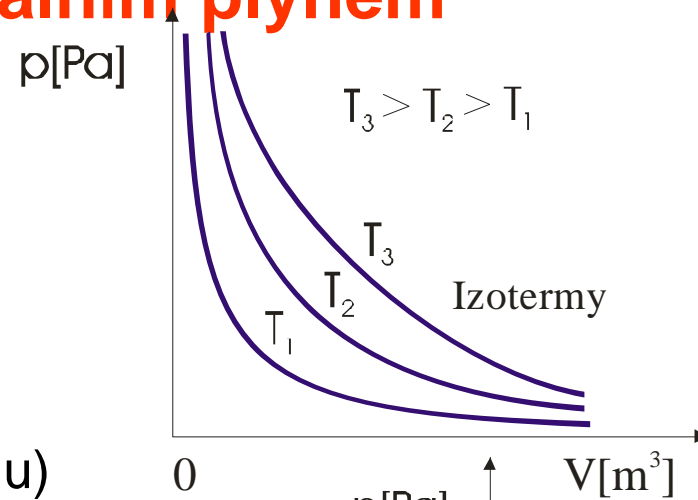
$$R_m = kN_A = 8,31 \text{ J.K}^{-1}.\text{mol}^{-1}$$

(k je Boltzmannova konstanta a N_A je Avogadrova konstanta).

Jednoduché tepelné děje s ideálním plynem

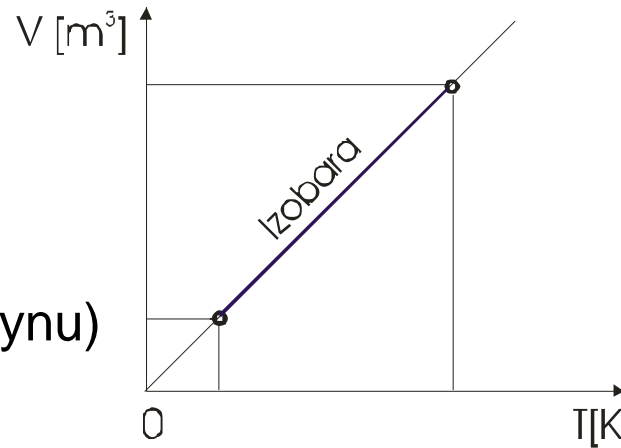
Izotermický děj (děj při stálé teplotě plynu)
(zákon Boyleův- Mariottův)

$$pV = \text{konst.}$$

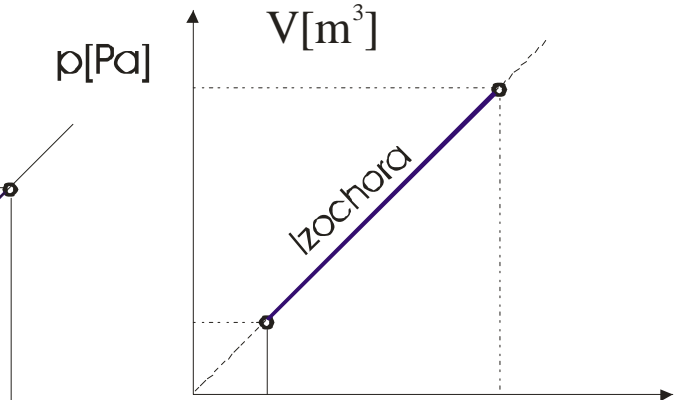
Izochorický děj (děj při stálém objemu plynu)
(Charlesův zákon)

$$\frac{p}{T} = \text{konst.}$$

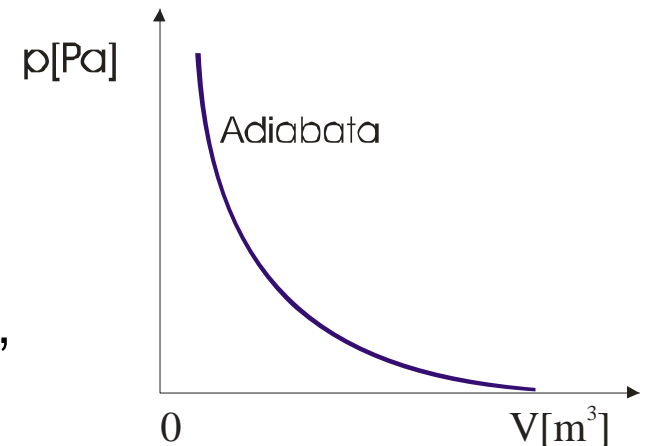
Izobarický děj (děj při stálém tlaku plynu)
(zákon Gay-Lussacův)

$$\frac{V}{T} = \text{konst.}$$

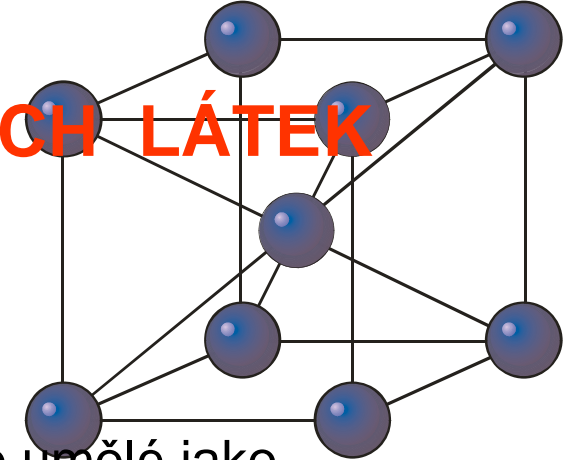
Adiabatický děj

$pV^c = \text{konst.}$, kde $c = \frac{c_p}{c_v}$ je Poissonova konstanta,
 c_p a c_v jsou měrná tepla

STRUKTURA A VLASTNOSTI PEVNÝCH LÁTEK

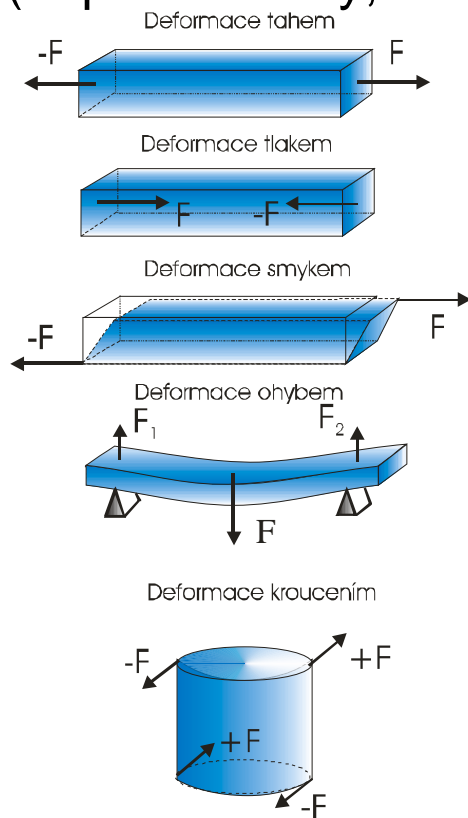
Pevné látky - **látky krystalické** a **látky amorfnní**
Krystalické látky jsou tvořeny **krystalovou mřížku**

Většina krystalických látek jsou **polykrystaly**,
Monokrystaly - přírodní (kamenná sůl, křemen atd.) nebo umělé jako monokrystaly z různých kovů (Cu, Pb, Zn), polovodičů (Ge, Si) či umělých drahokamů (rubín, safír)

Amorfnní látky (např. vosk, pryskyřice, plasty, asfalt apod.)

Polymery (např. bílkoviny, celofán, kůže, bavlna, dřevo atd.)

Deformace:
pružná (elastická)

trvalá deformace
(tvárná nebo plastická)

V deformovaném pevném tělese vznikají síly pružnosti F_p

V libovolném příčném řezu deformovaného tělesa vzniká **stav napjatosti**, který je charakterizován veličinou **normálové napětí**

$$\sigma_n = \frac{F_p}{S} \quad [\text{N.m}^{-2}], [\text{Pa}]$$

Pro pružnou deformaci tahem (tlakem) platí **Hookův zákon**. Podle něj je normálové napětí přímo úměrné relativnímu prodloužení (zkrácení)

$$\sigma_n = \varepsilon E$$

kde E je **modul pružnosti v tahu (tlaku)**

Na základě Hookova zákona můžeme pro celkové pružné prodloužení Δl napsat vztah

$$\Delta l = \frac{F_p l_1}{ES} \quad [\text{m}]$$

kde l_1 je původní délka

Teplotní délková roztažnost

Teplotní délkovou roztažnost charakterizujeme **součinitelem teplotní délkové roztažnosti** α [K⁻¹] v daném intervalu teplot

$$l = l_0 (1 + \alpha \Delta t)$$

Teplotní objemová roztažnost

Ta je charakterizovaná **součinitelem objemové roztažnosti** β .

$$V = V_0 (1 + \beta \Delta t)$$

Pro izotropní tělesa (vlastnosti látek, z nichž jsou tělesa zhotovena, jsou ve všech směrech uvnitř látek stejné) je

$$\beta = 3\alpha$$

STRUKTURA A VLASTNOSTI KAPALIN

Rozdíl těchto energií je **povrchová energie** E

$$\Delta E = \sigma \Delta S$$

σ [N.m⁻¹] - **povrchové napětí**

povrchové napětí vyjádříme **povrchovou silou**,

$$\sigma = \frac{F}{l} \text{ [N.m}^{-1}\text{]}$$

Kapilární elevace - kapilární tlak (podtlak) je kompenzován hydrostatickým tlakem $h\rho g$

$$p_k = \frac{2\sigma}{R} = h\rho g$$

Kapilární deprese - V tomto případě je nesmáčivá kapalina v kapiláře stlačena do hloubky h pod hladinu okolní kapaliny.

Výška h volné hladiny kapaliny v kapiláře o poloměru R ve smyslu zvýšení nebo snížení je na základě rovnováhy obou tlaků:

$$h = \frac{2\sigma}{\rho \cdot g \cdot R} \text{ [m]}$$

teplotní objemová roztažnost kapalin.

Objem V kapaliny při teplotě t je dán přibližným vztahem

$$V \cong V_0 (1 + \beta \Delta t),$$

kde β je součinitel teplotní objemové roztažnosti kapaliny.
Je-li ρ_0 hustota kapaliny při teplotě t_0 ,

$$\rho \cong \rho_0 (1 - \beta \Delta t).$$

U běžných látek všech skupenství se při zvyšování teploty objem zvětšuje, při ochlazování zmenšuje. Voda však má výjimečnou vlastnost. Při zahřívání od 0 °C do 3,98 °C se její objem zmenšuje (hustota roste) a teprve nad 3,98 °C se začíná objem zvětšovat (hustota klesá).

Tento jev se nazývá **anomálie vody**